

שמות פרק כג

(כ) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמור בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: (כא) השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: (כב) כי אם שמע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרתיך: (כג) כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפריז והכנעני החוי והיבוי והכחדתי: (כד) לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבותיהם: (כה) ועבדתם את יקוק אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך:

רש"י

(כ) הנה אנכי שולח מלאך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם (שמות לג ג) כי לא אעלה בקרבך: **אשר הכינותי** - אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים, שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כא) **אל תמר בו** - לשון המראה, כמו (יהושע א יח) אשר ימרה את פיך: **כי לא ישא לפשעכם** - אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו - מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו, ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו. מטטרו"ן בגימטריא שדי: (כב) **וצרתי** - כתרנו וואעיק: (כד) **הרס תהרסם** - לאותם אלהות: **מצבותיהם** - אבנים שהם מציבין להשתחוות להם:

רמב"ן

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). כי שמי בקרבו, מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בקרבו. ורבותינו דרשו (סנהדרין לח ב) זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שדי. לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל. ויש לשאול שהרי הגזרה היא לא נתקיימה, שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמד הלא בלכתך עמנו (שם טו-טז), ונתרצה לו הקב"ה ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז). וכך אמרו (סנהדרין שם) דאפילו בפרונקא לא קבליניה, דכתיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה: והתשובה לפי הדעת הזאת, כי הגזרה היא לא נתקיימה עם

משה בימיו, הוא מה שאמר (להלן לג טז) ונפלינו אני ועמד, ואמר (שם יז) כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם, ועוד אמר (שם לד י) וראה כל העם אשר אתה בקרבו, אבל לאחר מיתתו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר הכתוב (יהושע ה יג יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניכם לצבא בבאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד). וכך אמרו בתנחומא (יח) אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו. ומפורש אמרו (בשמו"ר לב ג) בטל שלא ימסרו להם שר כל ימי משה, וכיון שמת משה חזר אותו השר למקומו, שכן יהושע רואה אותו, שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

שמות פרק כ

(טו) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת: (טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוּת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרָאתוֹ עַל פְּנִיכֶם לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ: (יז) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים: פ (יח) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

שמות פרק לג

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְקֹנֵק רְאֵה אֵתָּה אֹמֵר אֵלֵי הַעַל אֶת הָעָם הַזֶּה וְאֵתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֵתָּה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינַי: (יג) וְעַתָּה אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעֶךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֵה כִּי עִמָּךְ הִגּוּי הַזֶּה: (יד) וַיֹּאמֶר פְּנִי יִלְכּוּ וְהִנְחֹתִי לְךָ: (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אִם אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

רש"י

(יב) **ראה אתה אומר אלי** - ראה, תן עיניך ולבך על דבריך. אתה אומר אלי וגוי ואתה לא הודעתני וגוי, ואשר אמרת לי (שמות כג כ) הנה אנכי שולח מלאך, אין זו הודעה, שאין אני חפץ בה: **ואתה אמרת ידעתוך בשם** - הכרתוך משאר בני אדם בשם חשיבות, שהרי אמרת לי (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגוי וגם בד יאמינו לעולם: (יג) **ועתה** - אם אמת שמצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך, מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך: **ואדעך למען אמצא חן בעיניך** - ואדע בזו מדת תגמולך מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך, ופתרון למען אמצא חן, למען אכיר כמה שכר מציאת החן: **וראה כי עמך הגוי הזה** - שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת אלה תעזוב, ראה כי עמך הם מקדם, ואם בהם תמאס, איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו, ואת תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני, ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (דף ז א) ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי: (יד) **ויאמר פני ילכו** - כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו (שמואל ב' יז יא) ופניך הולכים בקרב: (טו) **ויאמר אליו** - בזו אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה:

יהושע פרק ה

(יג) וַיְהִי בַהֲיוֹת הַיּוֹשֵׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אֵתָּה אִם לְצָרֵינוּ: (יד) וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא יְקֹנֵק עִתָּה בְּאֵתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מַה אָדֹנָי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ:

רש"י

(יג) **בהיות יהושע ביריחו** - מכאן לעיבורי של עיר שהיא מן העיר שאי אפשר לומר בתוך יריחו: הלנו אתה - הלמסעדנא אתיתא: (יד) **עתה באתי** - לעזרתך שאין אדם יכול להלחם עליה ולתופשה להפיל החומה אבל בימי משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך הולכים וגוי:

שופטים פרק ב

(א) וַיַּעַל מְלָאךְ יְקֹנֵק מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבְּכִים וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וְאֹמֵר לֹא אֶפְרַי בְּרִיתִי אֶתְכֶם לְעוֹלָם: (ב) וְאַתֶּם לֹא תִכְרְתוּ בְרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ הַזֹּאת מִזִּבְחוֹתֵיהֶם תִּתְצוּן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי מֵהַיּוֹם הַזֶּה וְעַשִּׂיתֶם: (ג) וְגַם אֲמַרְתִּי לֹא אֶגְרֹשׁ אוֹתֶם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לְכֶם לְצַדִּים וְאֱלֹהֵיהֶם יִהְיוּ לְכֶם לְמוֹקֵשׁ: (ד) וַיְהִי כַּדְבַר מְלָאךְ יְקֹנֵק אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הָעָם אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ: (ה) וַיִּקְרְאוּ שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא בְּכִים וַיִּזְבְּחוּ שֵׁם לִיקֹנֵק:

בראשית פרק מח פסוק טז
**הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֶתִּי מִכָּל רָע וַיְבָרֶךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתַי אֲבָרְכֶם
 וַיִּצְחַק וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ :**

הרחב דבר לנצי"ב

אלא כך הענין. יהושע ידע ודאי שהמלאך בא לעזור את ישראל. [והוא דמקשה בגמי' מהא שאין נותנים שלום בלילה וכו' לא כפרש"י שם שהוכיח שהיה לילה דאי ביממא היה מכירו כו' אלא כפי' רמ"ה בנימוקי סנהדרין מדכתיב שם ויהי בלילה ההוא] אלא שהיה קשה לו ביאת

המלאך שהרי במדבר היה מתנהג הכל ע"י הקב"ה בכבודו ית' הן בעניני פרנסת ישראל הן בהנהגה מכל דבר רע כמש"כ ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב. ובשעת העגל עלה בדעת שיהי' ע"י מלאך ולא הניח משה גם על שני הדברים כמבואר יפה בפי' תשא. ועתה כשבא המלאך והיה מוקשה הדבר ליהושע. א"ל המלאך שזה בא על החטא אתמול ביטלתם וכו' ועכשיו כו' ע"כ באתי אני בשליחות הקב"ה למענכם ולא הוא ית' בכבודו. והנה ידוע שאין מלאך אי' עושה שני שליחות הבין יהושע שלא בא המלאך אלא לדבר אחד. והשנית תהי' עוד ע"י הקב"ה בכבודו ית' והיינו ששאל הלנו אתה אם בשבילנו באת להספיק צרכינו או לצרינו פי' על דבר צרינו היינו למלחמה עליהם. והשיב המלאך כי אני שר צבא ה' הלא חרב שלופה בידי כשר הצבא. ולא באתי במגל וכדומה כלי הפרנסה מזה תבין אשר עתה באתי לצורך השעה שהוא עת המלחמה ולא על פרנסה שהוא ענין תמידי. והנה כבר נתבאר כ"פ שעסק התורה הוא חרב ומגן של ישראל. ועסק העבודה הוא מקור חקם של ישראל. נמצא אם היה המלאך בא בשביל מלחמתם ש"י. ידוע שבשביל עון ביטול ת"ת בא להקטין מעלתם. ואם בשביל פרנסה בא. ידוע שבשביל ביטול התמיד בא להקטין מעלתם. ועי' מש"כ לעיל י"ד י"ד. אחר כ"ז מבואר הברכה שראה יעקב דלפרנסה יהיה ע"י זרע יוסף בהשגחת האלהים הרועה וגו' ובהגנה יהיה ע"י המלאך הגואל וגו'.

Angel of the Lord Appearing to Joshua
 Drawing ascribed to Rembrandt
 Rijksprentenkabinet, Amsterdam